

УДК 378.113.1

*Г. О. Оборський***ГАВРИЛО КОСТЯНТИНОВИЧ СУСЛОВ:
ТРЕТІЙ РЕКТОР ОДЕСЬКОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО
ІНСТИТУТУ (1921–1928)**

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, м. Одеса, 65044, Україна

Оборський Геннадій Олександрович, д. т. н., проф., ректор Одеського національного політехнічного університету, e-mail: rektor@ospu.odessa.ua

АНОТАЦІЯ

Професор, доктор прикладної математики Гаврило Костянтинович Суслов займає провідне місце серед вчених у галузі механіки кінця XIX — початку XX ст. Відома його плідна науково-педагогічна діяльність та організаційна робота у вишах Києва та Одеси. У 1919 р. Г. К. Суслов працює в Одеському політехнічному інституті на посаді професора, завідувача кафедри теоретичної механіки, згодом обраний ректором (1921–1928 рр.).

Ректор Г. К. Суслов спрямовував свою діяльність на створення та розширення власної науково-технічної бази інституту, що сприяло укріпленню зв'язків із промисловими підприємствами міста та області. Г. К. Суслов налагодив розвиток політехнічного інституту, запрошував на роботу відомих вчених. При ньому збільшився контингент студентів.

За період його перебування на посаді ректора, Г. К. Суслов сприяв ефективній роботі з підвищення кваліфікації молодих викладачів, підготовці їх до науково-педагогічної діяльності; в значній мірі розвивалася лабораторна база інституту. Також Г. К. Суслов надав поштовх активізації науково-дослідної роботи, ним організований у 1924 році семінар по циклу механіко-математичних наук, відомий своїм новаторським підходом (доповідалися та обговорювалися реферати й оригінальні наукові дослідження не тільки студентів, але й видатних вчених, молодих викладачів інституту).

***Ключові слова:** Одеський політехнічний інститут; Г. К. Суслов; ректор.*

Г. А. Оборский

**ГАВРИИЛ КОНСТАНТИНОВИЧ СУСЛОВ: ТРЕТИЙ РЕКТОР
ОДЕССКОГО ПОЛИТЕХНИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА
(1921–1928)**

Одесский национальный политехнический университет,
пр-т Шевченко, 1, г. Одесса, 65044, Украина

Оборский Геннадий Александрович, д. т. н., проф., ректор Одесского национального политехнического университета, e-mail: rektor@ospu.odessa.ua

АННОТАЦИЯ

Профессор, доктор прикладной математики Гавриил Константинович Сулов занимает видное место среди ученых в области механики конца XIX — начала XX вв. Известна его плодотворная научно-педагогическая деятельность и организационная работа в вузах Киева и Одессы. С 1919 Г. К. Сулов работает в Одесском политехническом институте, сначала на должности профессора, заведующего кафедрой теоретической механики, впоследствии избран ректором (1921–1928 гг.).

Ректор Г. К. Сулов направлял свою деятельность на создание и расширение собственной научно-технической базы института, что способствовало укреплению связей с промышленными предприятиями города и области. Г. К. Сулов наладил развитие политехнического института, приглашал на работу известных ученых. При нем увеличился контингент студентов.

За период его пребывания в должности ректора Г. К. Сулов способствовал эффективной работе по повышению квалификации молодых преподавателей, подготовке их к научно-педагогической деятельности; в значительной степени развивалась лабораторная база института. Также Г. К. Сулов способствовал активизации научно-исследовательской работы, им организован в 1924 году семинар по циклу механико-математических наук, известный своим новаторским подходом (докладывались и обсуждались рефераты, оригинальные научные исследования, не только студентов, но и выдающихся ученых и молодых преподавателей института).

Ключевые слова: *Одесский политехнический институт; Г. К. Сулов; ректор.*

G. O. Oborsky

**GABRIEL KOSTANTYNOVICH SUSLOV:
THIRD RECTOR OF THE ODESSA POLYTECHNIC INSTITUTE
(1921–1928)**

Odessa National Polytechnic University,
1 Shevchenko Avenue, Odessa, 65044, Ukraine

Oborsky Gennady Oleksandrovich, Professor, Rector of the Odessa National Polytechnic University, e-mail: rektor@ospu.odessa.ua

ABSTRACT

Gabriel Suslov, Professor, Doctor of Applied Mathematics, is one of the leading scientists in the field of mechanics of the late XIX — early XX century. He is known for fruitful scientific and pedagogical activity and organizational work in universities of Kyiv and Odessa. In 1919 he was invited to the Odessa Polytechnic Institute as a professor, head of department of theoretical mechanics, and was later elected rector (1921—1928.).

Rector G. K. Suslov strove to establish and expand the institute's own scientific and technical base, which contributed to strengthening relations with the industrial enterprises of the Odessa city and Odessa region. G. K. Suslov worked on upgrading the Polytechnic Institute by offering job to well-known scientists. The number of students increased.

During the period of his tenure as Rector, G. K. Suslov encouraged young teachers to improve their skills, preparing them for the scientific and educational activities; he also greatly contributed to the development of the institute's laboratory base. G. K. Suslov helped revitalizing research. In 1924 a seminar was organized on the cycle of Mechanics and Mathematics, known for its innovative approach (apart from students, some outstanding scholars and young professors of the institute were also invited to present and discuss reports and original research).

Key words: *Odessa Polytechnic Institute; G. K. Suslov; Rector.*

Гаврило Костянтинович Суслов (1857–1935) — відомий учений в галузі механіки, доктор математичних наук (з 1890), заслужений професор (з 1927). З його ім'ям пов'язаний розвиток математичної освіти в Україні [1].

Метою статті є дослідження життя та діяльності професора Г. К. Суслова на посаді третього ректора Одеського національного політехнічного університету (1921–1928 рр.) та його внеску у розвиток вишу у зазначений період.

Спеціальних праць, присвячених Г. К. Суслову на посаді ректора ОПІ, немає, тому дослідження його особистості набуває ще більшої актуальності. Натомість, є описання його життєвого й творчого шляху в енциклопедіях, бібліографічних виданнях, збірниках та наукових статтях.

Загальні біографічні дані містяться в Українській радянській енциклопедії [1] та більш докладно зі списком основних праць в Енциклопедії Київського національного університету імені Тараса Шевченка [2]. Серед перших статей, що вийшли про підсумки діяльності Г. К. Суслова як видатного вченого в галузі механіки, талановитого викладача та декана фізико-математичного факультету Київського університету, є публікації А. П. Шварцмана та Т. В. Путяти [3]. Крім того, обидва автори додають список праць Гаврила Костянтиновича. У представленій літературі інформація про його діяльність на посаді ректора ОПІ обмежується згадками. Дослідження його наукових поглядів викладені у статті Л. І. Кордиша, що опублікована у збірнику, присвяченому Г. К. Суслову [4]. З напрямками наукової діяльності професора можна ознайомитися за бібліографічними довідниками [5].

Одеський період діяльності Г. К. Суслова краще всього висвітлений у виданнях про історію ОПІ різних років. У праці Є. І. Цимбала і В. В. Нікуліна, присвяченій 50-річчю заснування університету, де окреслюється період його зародження й розвитку, подані біографічні відомості і про третього ректора [6]. Проте ця праця є більше політичною, ніж науковою. Адже, читаючи її і не знаючи специфіки радянської історіографії, можна дійти до хибного висновку, що основну роботу в університеті здійснювали партія, профком і комсомол.

Праці про Одеський національний політехнічний університет виходили і в роки незалежності. Це монографії у співавторстві Ю. С. Денисова та В. І. Бондаря [7; 8]. В першій з них подається історія розвитку університету за 80 років, у другій, доповненій — до 2003 року. Праці даних авторів надають змогу ознайомитись з більш докладною біографією Гаврила Костянтиновича та показують його вагомий роль у піднесенні розвитку ОПІ. Показана енергійна діяльність Г. К. Суслова, направлена на розширення науково-технічної бази інституту, обладнання

нових лабораторій, створення нових кафедр, нових спеціальностей.

Дані про роботу Г. К. Суслова на посаді ректора містяться у статті Г. О. Оборського, В. І. Бондаря та В. В. Лебідя, де проведена систематизація головних етапів діяльності політехнічного університету [9].

Досить цікаві документи знайдені в Державному архіві Одеської області.

Зокрема це «Переписка з редакцією газети «Известия» з Міською радою і Окружним літературним відділом та іншими закладами про вшанування ректора Політехнічного інституту професора Суслова Г. К., у зв'язку з його сімдесятирічним ювілеєм» за 1927 рік. Зокрема, у лист проректора Шмідта* до Колегії, Главнауки, Главпрофобр та Компроса УРСР, в якому йшла мова про святкування 70-літнього ювілею Г. К. Суслова зазначалося, містить досить цікаві факти [10, арк. 9].

Відгриміли революція і громадянська війна. Сім років безперервних воєнних дій призвели до руїн на українських землях і на теренах всієї колишньої Російської імперії. В одній тільки Україні кількість жертв сягала близько 1,5 млн. життів. Економічна криза, спричинена війною, призвела до масової еміграції людей з міста у село, які мусили покидати свої домівки у пошуках їжі. Припинилося виробництво товарів [11, с. 468]. Суспільство виявилось неготовим до радикальних перетворень, що планували провести більшовики.

Опинившись у ворожому оточенні, і до того ж становлячи меншість, більшовикам бракувало сил продовжувати реалізацію задуманого. Після смерті В. Леніна у 1924 р. суперечки всередині правлячої партії тільки поглибилися. За таких цілей партія впродовж 20-х рр. здійснювала свою політику обережно і гнучко [11, с. 468]. Втручання уряду у справи окремих осіб чи суспільних груп були ще дуже обмеженими.

За твердженням О. Субтельного, *«завдяки поступкам уряду для селян та намаганням Рад завоювати ширшу підтримку серед неросійських народів у 20-ті роки впевненість українців у власних силах, їхні прагнення пережити гідне подиву від-*

---

* Щоправда, згадки про Шмідта (на жаль, не знайшли його ініціалів) містяться в Державному архіві Одеської області), але з невідомих причин автори монографій, присвячених історії ОНПУ, відомостей про нього не помістили.

родження, і цей період часто вважають золотим віком українців під владою Рад» [11, с. 468].

Саме в ці роки ректором Одеського політехнічного інституту (1921–1928) був Гаврило Костянтинович Сулов, один із провідних вчених в царині механіки кінця XIX і початку XX ст.

Г. К. Сулов народився в 1857 р. у Петербурзі, в небагатій дворянській сім'ї, в 1876 р. закінчив гімназію, вступив до Петербурзького університету на фізико-математичний факультет, який закінчив із золотою медаллю у 1880 р. [8, с. 78]. Ще в студентські роки виявив великі здібності до математики, написав наукову роботу «Про рівновагу плаваючих тіл», за яку його було нагороджено золотою медаллю. У віці 27 років він опублікував в «Записках Академії наук» свою першу наукову працю.

У 1888 р. у віці 31 року з успіхом захистив магістерську дисертацію. Був призначений екстраординарним професором Київського університету по кафедрі теоретичної механіки. В 33 роки в Московському університеті підготував і захистив докторську дисертацію.

Згодом професор Г. К. Сулов очолив кафедру теоретичної механіки в Київському університеті. В цьому ж університеті він пропрацював 30 років. Одночасно здійснював значну адміністративну роботу.

Професор Г. К. Сулов — автор понад 50 наукових праць, в тому числі і фундаментальних. Головною капітальною його працею є курс «Основи аналітичної механіки». Цей курс витримав декілька видань, а 3-тє, посмертне, вийшло друком в 1944 р. [8, с. 79].

Професор Г. К. Сулов був одним із засновників і керівників Київського фізико-математичного товариства, що було організовано в 1890 р., впродовж 12 років (з 1903 по 1915) голова цього товариства. Також він був постійним членом багатьох математичних товариств в Російській імперії і за кордоном: Київського, Московського, Казанського і математичного в Німеччині; брав участь в роботах з'їздів математиків у Петербурзі, Києві, Москві і міжнародних з'їздів у Любеці, Мюнхені, Гейдельберзі, Парижі.

Слід також висвітлити і напрямки наукових пошуків професора Г. К. Сулова. В основному він розвивав діяльність знаменитого вченого-математика М. В. Остроградського в галузі

аналітичної механіки: принципу можливих переміщень, принципу Даламбера, варіаційних принципів. З цих досліджень він написав дві статті і окремі розділи капітальної праці «Основи аналітичної механіки». Значний інтерес становлять результати досліджень інтегральних принципів механіки. Низка праць присвячена динаміці твердого тіла.

Через рік після заснування Одеського політехнічного інституту Г. К. Суслова було запрошено на посаду професора інституту. Невдовзі, у 1921 р. він зайняв посаду ректора інституту і займав її протягом 8 років [8, с. 81].

В книзі [6, с.24] пишеться про ефективну взаємодію із Одеським губернським відділенням народної освіти (що, в принципі, закономірно, адже освіта завжди відповідає запитам суспільства), яке надавало всебічну підтримку інституту. Так, Одеський ревком надав інституту більш пристосоване для навчального процесу приміщення, в якому раніше розташовувались вищі жіночі курси. Для ремонту приміщення і придбання обладнання органи Радянської влади виділили певні кошти, а також інституту були передані обладнання і меблі зачиненого кадетського корпусу.

Динамічне будівництво нових підприємств, а особливо план ГОЕЛРО, вимагали кваліфікованих кадрів, особливо інженерів і техніків. У зв'язку з цим ректорат приймає енергійні кроки з розширення науково-технічної бази інституту, знаходить кошти для обладнання нових лабораторій, створюються нові кафедри, вводяться нові спеціальності. Особливе значення мали: теплотехнічна лабораторія; кабінет машинобудування (в якому розміщувались понад 400 деталей машин, моделей і креслень); зал з креслення для роботи 50 чоловік; фізичний кабінет і лабораторія; геодезичний кабінет; станція випробування матеріалів (складалася із металографічної і механічної лабораторій будівельних матеріалів); кабінет геології і мінералогії; лабораторія швидких коливачів і хвиль; тепла лабораторія і центральна електростанція; електротехнічна лабораторія (із електровимірювальним і електромашинним відділеннями); механічні майстерні; фототехнічна лабораторія; лабораторії високого вакууму, гідротехнічна, будівельного мистецтва, санітарної техніки і рухомого складу [6, с.25]. Професори Г. К. Суслов і Л. Д. Левенсон спеціально виїжджали за кордон, де закупили обладнан-

ня для котельного і машинного відділень, а також тепловимірювальної лабораторії.

Починаючи з 1925 р. радянська влада стала виділяти необхідні кошти і для капітального будівництва вишів. В цей час розбудовується спеціальне приміщення для котельного відділення. В новій будівлі розмістились дві лабораторії — палива і паливовимірювальна.

Створення інститутом своєї науково-виробничої бази сприяло укріпленню зв'язків інституту із промисловими підприємствами. Станція випробування матеріалів виконувала замовлення будівельних організацій Одеської області. А лабораторія високого вакууму забезпечувала ремонт рентгенівських трубок для закладів охорони освіти. В 20-х рр. інститут створює власну виробничу базу. Владою йому було передано зруйнований в період громадянської війни невеликий чавуноливарний і механічний завод (колишній Мюльнера) [6, с. 26]. В 1920–1922 рр. політехнічний інститут очолила президія під головуванням ректора, яка складалася із п'яти чоловік. На факультетах в свою чергу були створені президії у складі трьох чоловік кожна. Проте ця система існувала недовго, і в 1923 р., замість президії організовується новий орган — правління інституту. Також зазнала деяких змін і спеціалізація інституту. Так, в 1920 р. на його базі створюється ще один, сільськогосподарський факультет, а замість економічного починає функціонувати факультет соціалістичного будівництва. В 1921 р. економічний факультет відновлюється і на його основі створюється Одеський інститут народного господарства — існуючий нині Одеський національний економічний університет. Згодом від політехнічного інституту відокремлюється і сільськогосподарський факультет, який також перетворюється на самостійний сільськогосподарський виш.

На початок 1924/1925 навчального року на факультетах, кафедрах і в лабораторіях працювало 20 професорів, 73 викладачі і 35 асистентів [6, с. 35].

В 1925 р. політехнічний інститут містив три факультети: кораблебудівельний з відділеннями кораблебудування і кораблемеханіки; енергетичний з теплотехнічним і гідротехнічним відділеннями, а також відділеннями під'ємно-транспортних механізмів; інженерно-будівельний, що об'єднував відділення курортної техніки і гідротехнічне.

У грудні 1921 р. громадськість Одеси урочисто відзначала 40-річний ювілей науково-педагогічної діяльності Г. К. Суслова. На відзнаку науково-педагогічної діяльності Г. К. Суслова Рада Народних Комісарів УРСР своїм декретом від 9 березня 1922 р. поширило на вченого постанову про забезпечення видатних вчених республіки [6, с. 34].

29 травня 1927 р. відбулося святкування 70-літнього ювілею і 45-річчя науково-педагогічної діяльності Г. К. Суслова [10, арк. 7]. У ньому взяли участь близько 1500 осіб, серед них студенти ОПІ [10, арк. 5], викладачі університету, представники Наркомів з народної освіти союзних і автономних республік та від Главпрофобра і Главнауки РРФСР; отримані письмові привітання, а також особисті від присутніх. Про запрошених на святкування гостей можна судити з листів оргкомітету до Лондонського королівського товариства Британської академії [10, арк. 24], університету Лідса (Великобританія) [10, арк. 23], Единбурзького університету (Шотландія) [10, арк. 25], Лондонського університету [10, арк. 26], Гірничої школи Парижу [10, арк. 22]. Проте цікава річ, у зазначеному вище листі проректора Шмідта говориться про те, що керівництво Української Радянської Республіки запрошення проігнорувало [10, арк. 9]. Це свідчить про певну прохолоду у відносинах університету з владою, принаймні наприкінці перебування Г. К. Суслова на посаді ректора.

Особливо слід відмітити значну науково-дослідницьку роботу, що проводилася на семінарах, які організував професор Г. К. Суслов в 1924 р. в Одеському політехнічному інституті. На цих семінарах доповідались і обговорювались не тільки реферативні роботи, але й оригінальні наукові розвідки, що їх здійснювали вчені і молоді дослідники [7, с. 65].

Ці семінари Г. К. Суслов проводив протягом 10 років, до останніх днів життя, продовжуючи їх з 1930 р. в Одеському інституті інженерів водного транспорту. Наприкінці 1932 р., у зв'язку із хворобою професора, семінари були перенесені на його квартиру.

Семінарські заняття охоплювали широке коло питань, в різноманітних галузях математики і механіки: аналітична механіка, теорія пружності, інтегральні рівняння, теорія риманових поверхонь, гідромеханіка та ін.

У роботі семінарів брали участь як видатні вчені, так і молоді викладачі, для яких робота на семінарах стала серйозною школою для підготовки до науково-дослідницької і педагогічної діяльності у вишах. Серед помітних вчених, що брали участь у семінарах, були: член-кореспондент Академії наук СРСР М. Г. Чеботарьов, член-кореспондент Академії наук СРСР М. Г. Крейн, лауреат Державної премії першого ступеня, доктор-професор Ф. Р. Гантмахер [7, с. 66].

Створений професором Г. К. Сусловим в Одеському політехнічному інституті у 1924 р. семінар з циклу механіко-математичних наук, що поклав початок організації ґрунтовних наукових досліджень, отримав подальший розвиток в багатьох галузях науки і техніки.

Лекції професор Г. К. Сулов читав на високому науковому рівні, читав натхненно, що викликало інтерес у слухачів і сприяло засвоєнню важкого матеріалу. До студентів він висував високі вимоги.

Праці Г. К. Сулова, його наукова, педагогічна діяльність зробили значний внесок в розвиток науки і просвітництва в нашій країні.

Помер Г. К. Сулов в Одесі у віці 78 років.

Проте діяльність Г. К. Сулова на посаді ректора вимагає більш докладного дослідження. В книзі «Одесский политехнический институт», виданій у 1968 р., досить докладно висвітлюються політичні питання, робота партійних органів, боротьба із «буржуазними елементами», розбудова соціалізму і лише один (!) абзац присвячений діяльності Г. К. Сулова на посаді ректора. Хоча використання інтуїції не заохочується у науковому дослідженні, між рядків читається, як тиск і часте втручання з боку більшовиків мусили терпіти адміністрація і викладачі. Один міф про те, що Одеський національний політехнічний університет був створений більшовиками (а насправді — іншими діячами), був розвінчаний раніше. Залишається розвінчати міф про те, що партійні працівники були компетентнішими за доцентів і професорів.

Перебуваючи на посаді ректора Одеського політехнічного інституту, професор Г. К. Сулов здійснив вагомий внесок у справу демократизації студентського і професорсько-викладацького складу, до перероблення навчальних планів, програм, в орга-

нізацію читання нових курсів, форм і методів виховної роботи. Водночас Г. К. Суслів займався активною науково-дослідницькою діяльністю, написав понад 40 наукових праць.

Література та джерела

1. Бугай А. С. Суслів Гаврило Костянтинович // Українська радянська енциклопедія. Т. 14 : Споживання — Тумак / АН УРСР ; голов. ред. М. П. Бажан. — К. : Голов. ред. УРЕ, 1963. — 592 с.
2. Мелешко В. В. Суслів Гаврило Костянтинович // Енциклопедія Київського національного університету імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eu.univ.kiev.ua/departments/mekhaniku-sutsil_%60nykh-seredovy/suslov-gavrylo-kostyantynovych/?sphrase_id=11780
3. Шварцман А. П. Життя та наукова діяльність Г. К. Суслів / А. П. Шварцман // Історико-мат. зб. — К., 1961. — Вип. 2. — С. 68–76; Путятя Т. В. Огляд наукової творчості Г. К. Суслів / Т. В. Путятя, Б. Н. Фрадлін // Там само.
4. Кордиш Л. И. Движение света в средах, обладающих рассеивающей способностью / Л. И. Кордиш // Сб. ст., посвящ. профессору Г. К. Суслову. — К., 1911. — С. 235–259.
5. Суслів Гавриил Константинович (14.VII.1857–19.XI.1935) // Боголюбов А. Н. Математики, механіки : біогр. справ. / А. Н. Боголюбов. — К. : Наук. думка, 1983. — С. 458–459.; Гаврило Костянтинович Суслів (1857–1935) // Путятя Т. В. / Діяльність видатних механіків на Україні / Т. В. Путятя, Б. Н. Фрадлін ; за ред. А. В. Коваленка. — К. : Держвидав, 1952. — С. 157–164.; Суслів Гаврило Костянтинович. 14 лип. 1857 — 19 листоп. 1935 // Вчені вузів Одеси : біобібліогр. довідник / упоряд. І. Е. Рикун ; Одес. держ. наук. б-ка ім. М. Горького. — О., 1995. — Вип. 1, ч. 2 : Математики. Механіки. — О., 1995. — С. 113–116.; Суслів Г. К. // Математика в СССР за сорок лет : 1917–1957 : сб. : в 2 т. / под ред. А. Куроша. — М. : Физматгиз, 1959. — Т. 2 : Биобиблиография. — С. 669; Суслів Г. К. // Українська математична бібліографія, 1917–1960 / ред. кол. Ю. О. Мітропольський, Й. З. Штокало (відп. ред.), О. С. Парасюк [та ін.] ; АН УРСР. Ін-т математики. — К. : Вид-во АН УРСР, 1963. — С. 325–326.
6. Одесский политехнический институт. Краткий исторический очерк (1918–1968) / Е. И. Цымбал, В. В. Никулин. — К.: Издательство Киевского университета, 1968. — 224 с.
7. История Одесского политехнического в очерках / Ю. С. Денисов, В. И. Бондарь. — Одесса: Астропринт, 2000. — 444 с.
8. История Одесского политехнического в очерках. 1918–2003 / Ю. С. Денисов, В. И. Бондарь. — Одесса: Астропринт, 2003. — 656 с.
9. Оборський Г. О., Бондар В. І., Лебідь В. В. Одеський національний політехнічний університет. Родовід / Г. О. Оборський, В. І. Бон-

- дар, В. В. Лебідь // Праці Одеського політехнічного університету. Наук. та наук.-вироб. зб. — Одеса, 2013. — Вип. 3(42). — С. 323–328.
10. Державний архів Одеської області. — Ф. Р-126. — Оп. 1. — Спр. 413. — Переписка с редакцией газеты «Известия», с Городским Советом и Окружным литературным отделом и другими учреждениями о чествовании Ректора Политехнического института профессора Суслова Г. К., в связи с его семидесятилетним юбилеем. — 26 арк.
11. Субтельний О. Україна. Історія / О. Субтельний — К. : Либідь, 1993. — 720 с.

REFERENCES

1. BUHAI, A. S. (1963) Suslov Havrylo Kostiantynovych — Suslov Gabriel K. *Ukrainska Radianska Entsyklopediia — Ukrainian Soviet Encyclopaedia*. Consumption-Tumak. Vol. 14. Kyiv: Holov. red. URE. (in Ukrainian).
2. MELESHKO, V. V. Suslov Havrylo Kostiantynovych — Suslov Gabriel K. [Online] *Entsyklopediia Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka — Encyclopaedia of the Taras Shevchenko Kyiv national university*. Available from: http://eu.univ.kiev.ua/departments/mekhaniky-sutsil_%60nykh-seredovy/suslov-gavrylo-kostyantynovych/?sphrase_id=11780 [Accessed: 07.05.2015]. (in Ukrainian).
3. SHVARTSMAN, A. P. (1961) Zhyttia ta naukova diialnist H. K. Suslova — Live and scientific activity of G. K. Suslov. *Istoryko-mat. zb. — Historical Mathematics Collection*. Issue 2. Kyiv. p. 68–76; PUTIATA, T. V. & FRADLIN, B. N. (1961) *Ohliad naukoivoi tvorchosti H. K. Suslova — Review of the scientific work G. K. Suslov*. *Ibid.* p. 99–103. (in Ukrainian).
4. KORDISH, L. I. (1911) Dvizhenie sveta v sredah, obladajushhih rasseyvajushhej sposobnost'ju — Movement of light in media with scattering capacities. *Sb. st., posvjashh. professoru G. K. Suslovu — Collected works dedicated to Professor G. K. Suslov*. Kiev. p. 235–259. (in Russian).
5. BOGOLJUBOV, A. N. (1983) Suslov Gavriil Konstantinovich — Suslov Gabriel K. (14.VII.1857–19.XI.1935). *Matematyky mekhaniky : byohr. Sprav. — Mathematics Mechanics: biographical Directory*. Kiev: Nauk. dumka. p. 458–459. (in Ukrainian); PUTIATA, T. V. & FRADLIN, B. N. (1952) Havrylo Kostiantynovych Suslov (1857–1935) — Gabriel K. Suslov (1857–1935). *Diialnist vydatnykh mekhanikiv na Ukraini — Activities of the outstanding engineers in Ukraine*. Kyiv: Derzhvydav. p. 157–164. (in Russian); RYKUN, I. E. (comp.) (1955) Suslov Havrylo Kostiantynovych. 14 lyp. 1857–19 lystop. 1935 — Suslov Gabriel K. July 14. 1857 — Nov. 19.1935. *Vcheni vuziv Odesy : biobibliohr. dovidnyk Odesa — Scientists in the*

- universities Odessa: Bibliographic owner*. Iss.1. Ch. 2. Mathematics. Mechanics. Odessa: Odessa State Scientific Library named after M. Gorky. p. 113–116. (in Ukrainian); KUROSH, A. (ed.) (1959) Suslov H. K. — Suslov Gabriel K. *Matematyka v SSSR za sorok let : 1917–1957 — Mathematics in the USSR for forty years: 1917–1957*. V. 2 : Byblyography. Moscow: Fyzmathyz. p. 669. (in Russian); MITROPOLSKYI Yu. O., SHTOKALO, Y. Z. & PARASIUK, O. S. (eds.) (1963) Suslov H. K. — Suslov Gabriel K. *Ukrainska matematiczna bibliohrafiia, 1917–1960 — Ukrainian Mathematical Bibliography, 1917–1960*. Kyiv: Publisher USSR Academy of Sciences AN URSR. p. 325–326. (in Ukrainian).
6. CYMBAL, E. I. & NIKULIN, V. V. (1968) *Odesskyi polytekhnicheskyy ynstitut. Kratkyi ystorycheskyi ocherk (1918–1968) — The Odessa Polytechnic Institute. Brief historical Essay (1918–1968)*. Kiev: Publishing the Kiev University. (in Russian).
  7. DENISOV, Ju. S. & BONDAR, V. I. (2000) *Ystoriia Odesskoho polytekhnicheskoho v ocherkakh — History of the Odessa Polytechnic in Essays*. Odessa: AstroPrint. (in Russian).
  8. DENISOV, Ju. S. & BONDAR, V. I. (2003) *Ystoriia Odesskoho polytekhnicheskoho v ocherkakh 1918–2003 — History of the Odessa Polytechnic in Essays 1918–2003*. Odessa: AstroPrint. (in Russian).
  9. OBORSKYI, H. O., BONDAR, V. I. & LEBID, V. V. (2013) Odeskyi natsionalnyi politekhnichnyi universytet. Rodovid — Odessa National Polytechnic University. Genealogy. *Pratsi Odeskoho politekhnichnoho universytetu*. 3(42). Odesa. p. 323–328. (in Ukrainian).
  10. *Perepiska s redakciej gazety «Izvestija», s Gorodskim Sovetom i Okruzhnym literaturnym otdelom i drugimi uchrezhdenijami o chevstvovanii Rektora Politehnicheskogo instituta professora Suslova G. K., v svjati s ego semidesjatiletnim jubileem — Correspondence with the editors of the newspaper «Izvestia», Odessa City Council, District Literary Department and other organizations of Rector of Polytechnic Institute, Professor G. K. Suslov, on the matter of celebration of 70 years anniversary*. Fund P-126, Description 1, 413 case. Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti — State Archive of Odessa region. Odesa. (in Russian).
  11. SUBTELNYI, O. (1993) *Ukraina. Istoriia — Ukraine. History*. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 15 січня 2015 р.